

*А.Є. Кулікова, Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка*

## **МІСЦЕ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ШВЕЦІЇ**

А.Є. Кулікова

Місце підготовки соціальних працівників у системі вищої освіти Швеції

У статті проаналізовано досвід організації системи вищої освіти Швеції. Виявлено місце підготовки майбутніх соціальних працівників у системі вищої освіти Швеції.

*Ключові слова:* соціальний працівник, система вищої освіти, зміст, форми, структура навчання.

А.Е. Куликова

Место подготовки социальных работников в системе высшего образования Швеции

В статье проанализирован опыт организации системы высшего образования Швеции. Определено место подготовки социальных работников в системе высшего образования.

*Ключевые слова:* социальный работник, система высшего образования, содержание, формы, структура образования.

Якісна підготовка спеціалістів соціальної роботи та соціального захисту – одна з умов подолання соціальних проблем, що існують у нашій державі. На жаль, Україна не має багатого досвіду в підготовці таких кадрів. Це значною мірою пояснюється тим, що професійна підготовка фахівців соціальної роботи розпочалася в нашій країні тільки в середині 90-х років і пов'язана зі значними труднощами, які зумовлені, насамперед, відсутністю як практичного досвіду роботи в цій галузі, так і вагомих науково-теоретичних розробок з актуальних питань соціальної роботи й підготовки фахівців для соціальної сфери. Між тим, у розвинених країнах світу (Великій Британії, Ізраїлі, США, Франції, Швеції та ін.) фах „соціальний працівник” дуже поширений, користується великою повагою

з боку держави й громадськості, а система різнорівневої підготовки соціальних працівників є динамічною й ефективною. Отже, доречно дослідити досвід зарубіжних країн у підготовці соціальних працівників, зокрема Швеції.

Частково досвід країн (Великої Британії, Ізраїлю, США, Франції) з організації соціальної освіти та підготовки соціальних працівників у системі вищої освіти проаналізовано в роботах українських та російських дослідників З. Багатої, Л. Віннікової, Н. Корольової, М. Лещенка, О. Пічкара, Т. Пічушкіної, С. Синенко, Н. Собчак, І. Фокіна. Щодо проблеми підготовки фахівців соціальної роботи у Швеції, то вона вітчизняними дослідниками раніше не розглядалася.

Досвід підготовки соціальних працівників, надбаний шведськими науковцями, який наприкінці ХХ ст. вивів Швецію на перше місце за рівнем соціального забезпечення та соціальної захищеності населення, становить великий інтерес. Метою цієї статті є виявлення місця підготовки соціальних працівників у системі вищої освіти Швеції. Для досягнення зазначеної мети потрібно розглянути питання організації вищої освіти Швеції.

Систему вищої освіти Швеції в сучасному вигляді було сформовано протягом останніх десятиріч ХХ століття завдяки двом реформам 1977 та 1993 років. У 1977 році практично вся вища освіта, тобто вся освіта університетського типу, а також неакадемічні коледжі, що займаються різними видами професійного навчання й підготовки, була включена в єдину систему [1]. Вища освіта у Швеції містила значний елемент національного планування й регулювання; мету й тривалість, а також розміщення й фінансування більшості навчальних програм підлягали затвердженню парламентом. До 1989 року центральний уряд затверджував також навчальні плани всіх загальних навчальних програм.

У 1991 році було розпочато велику реформу, метою якої було дерегулювання системи вищої освіти, створення більшої автономії для кожного вищого навчального закладу, надання більш широких можливостей для індивідуального вибору студентів. Реформа була затверджена парламентом у

1992 році [2], і 1 липня 1993 року новий Закон про вищу освіту набув чинності [3]. У новій системі обсяги різних програм і розподіл субсидій між інститутами визначаються вимогами студентів і як якісними, так і кількісними досягненнями кожного інституту. Організація навчання й пропонований набір курсів визначаються на місцевому рівні. Студентам була надана більша свобода вибору навчальних курсів у межах нового визнаного на міжнародному рівні Положення про вчені ступені.

Вища освіта, як і раніше, є тим сектором освітньої галузі Швеції, що розвивається найшвидше. На цей момент у Швеції нараховується близько 50 вищих навчальних закладів (див. табл. 1). Серед них – 13 державних університетів, що мають право присуджувати докторський ступінь. У 8 з них ведеться підготовка соціальних працівників. Найбільш авторитетними центрами з підготовки фахівців соціальної роботи є Стокгольмський університет (Stockholms universitet) та Люндська школа соціальної роботи, що входить до складу Люндського університету (Lunds universitet).

Таблиця 1

Університети та університетські коледжі Швеції (2004 р.)

<b>Університети</b>	
<i>Державні</i>	<i>Приватний сектор</i>
Uppsala universitet	Chalmers tekniska högskola
Lunds universitet	Handelshögskolan
Göteborgs universitet	Stiftelsen Högskolan i Jönköping
Stockholms universitet	
Umeå universitet	
Linköpings universitet	
Karolinska Insitutet	
Kungliga Tekniska Högskolan	
Luleå tekniska universitet	
Sveriges lantbruksuniversitet	
Karlstads universitet	
Växjö universitet	
Örebro universitet	

<b>Університетські коледжі</b>	
<i>Державні</i>	<i>Приватний сектор</i>
Blekinge tekniska högskola Högskolan i Borås Högskolan Dalarna Högskolan på Gotland Högskolan i Gävle Högskolan i Halmstad Högskolan i Kalmar Högskolan i Kristianstad Mitthögskolan Högskolan i Malmö Mälardalens högskola Högskolan i Skövde Idrottshögskolan i Stockholm Lärarhögskolan i Stockholm Södertörns högskola Högskolan i Trollhättan/Uddevalla	Ericastiftelsen Ersta Sköndal högskola Gammelkroppa skogsskola Johannelunds teologiska institut Teologiska Högskolan Stockholm (THS) Örebro Missionskola
<b>Університетські коледжі мистецтв</b>	
<i>Державні</i>	<i>Регіональні</i>
Danshögskolan Dramatiska Institutet Konstfack Kungliga Konsthögskolan Kungliga Musikhögskolan i Stockholm Operahögskolan i Stockholm Teaterhögskolan i Stockholm	Ingesunds musikhögskola Hälsohögskolan i Jönköping  <b>Приватний сектор</b> Stiftelsen Stockholms Musikpedagogiska Institut (SMI) Röda Korsets Högskola Sophiahemmets sjuksköterskeskola

У Швеції майже всі вищі навчальні заклади, за винятком Університету сільськогосподарських наук (Sveriges lantbruksuniversitet), що перебуває під юрисдикцією Міністерства сільського господарства, підпорядковуються Міністерству освіти й науки. Отже, більшість університетів й університетських коледжів підпорядковується центральному уряду. Працівники цих установ вищої освіти є державними службовцями [4, с. 7]. Більшість закладів вищої освіти належить державі або регіональним муніципалітетам, і тільки деякі є приватними.

Структура підготовки майбутніх соціальних працівників у Швеції визначається Національною колегією з питань соціальної роботи та

громадського управління. (The National Board of Education for Social Work and Public Administration). У компетенції факультету знаходиться розробка навчальних і дослідницьких програм у рамках однієї профільної дисципліни, такої, як, наприклад, соціальна робота, соціологія та ін. Кожна школа чи факультет соціальної роботи у Швеції розробляє свій навчальний план згідно з освітніми стандартами та навчальними програмами, що затверджені Національною колегією. У ході дослідження виявлено, що вищі навчальні заклади Швеції мають досить широкі повноваження в організації навчального процесу, але зміст і форми підготовки фахівців соціальної роботи в різних закладах суттєво не відрізняються.

Щоб бути допущеним до навчання у вищому навчальному закладі у Швеції, абітурієнт спочатку повинен виконати загальні вступні вимоги, які однакові для всіх програм або курсів, а потім спеціальні курсові вимоги, які можуть бути поставлені перед абітурієнтом у даному університеті або університетському коледжі. Останні залежать від галузі освіти й типу курсів.

З 1 липня 1993 року до *загальних вступних вимог* належить завершення трирічної національної програми середньої школи або інших еквівалентних програм у шведській або іноземній системі освіти або отримання еквівалентного рівня знань, наприклад, шляхом трудового досвіду. Абітурієнти, рідною мовою яких не є жодна з північних, повинні в достатньому обсязі володіти шведською мовою, отриманою, зокрема, на підготовчому курсі шведської мови, який триває один рік [3]. Дуже добре знання англійської мови є вимогою для всіх абітурієнтів.

Відповідальними за прийом і набір студентів є самі університети й університетські коледжі. У межах загальноприйнятих правил вони можуть вирішувати, які критерії відбору повинні бути використані при прийомі на їхні програми або курси і які процедури допуску повинні застосовуватися: місцеві або рекомендовані Управлінням вищої школи (Verket For Hogskoleservice, VHS) [5, с. 15]. Університети й університетські коледжі ухвалюють рішення щодо чисельності студентів, допущених до різних програм.

До набору студентів застосовуються один або кілька з таких критеріїв: шкільні оцінки, результати університетських тестів з перевірки здібностей (загальні для всіх вищих навчальних закладів) або спеціальна процедура прийому (наприклад, співбесіди), попередня освіта, що може мати стосунок до тієї галузі вищої освіти, куди подано заяву, і досвід роботи. Спеціальними вимогами до абітурієнтів факультетів та шкіл соціальної роботи є відмінні знання (у системі шведської освіти найвищий бал позначається літерою „А”) математики та суспільствознавства.

Охоплення академічної програми виміряються балами: 1 шведський бал дорівнює 1 тижню безперервного навчання. Таким чином, 1 академічний рік звичайно становить 40 балів, 1 рік ділиться на 2 семестри. Осінній семестр триває із середини або кінця серпня до середини січня, весняний семестр починається в середині січня й закінчується в червні. На Різдво – 2-тижневі канікули. Загалом підготовка майбутніх фахівців соціальної роботи триває 140 тижнів.

Навчальний процес складається з курсів. Залежно від курсу студент отримує від 5 до 30 шведських балів, тобто вони тривають від 5 до 30 тижнів. Щодо курсів соціальної роботи, то спочатку (1–2 семестри) студенти вивчають предмети, що знайомлять їх із цілями, змістом, методами навчання, професією. Мета цих курсів – надати студентам можливість обміркувати свій вибір предметів і професійної спеціалізації. У 3–4 семестрі студенти вивчають основи психології, юриспруденції, політології, економіки, статистики, знайомляться з соціальною політикою та методами соціальної роботи. За ними йде практична робота у 5 семестрі протягом 20 тижнів. Після практики – трисеместровий поглиблений теоретичний курс із різних напрямків соціальної роботи.

Цілі різних курсів навчання викладені в Положенні про вчені ступені. Усі курси й навчальні програми повинні також дотримуватися навчального плану, затвердженого певним університетом або університетським коледжем.

Існують два види нижчих учених ступенів – загальні й професійні. Професійні вчені ступені присуджуються після завершення навчального

процесу різної тривалості, що дає можливість одержати специфічні професії, наприклад, Університетський диплом з викладання в середній школі.

*До числа загальних учених ступенів належать:*

- Диплом вищої школи (högskoleexamen) за результатами навчального процесу, що дає не менше 80 шведських балів або 120 ECTS (2 роки денного навчання).

- Учений ступінь бакалавра (kandidatexamen) після одержання не менше 120 балів або 180 ECTS (не менше трьох років денного навчання), включаючи 60 балів з предмета спеціалізації, у тому числі 10 балів за дисертацію. Вимоги до бакалаврів соціальної роботи найвищі. Соціальні працівники мають отримати не менш 140 шведських балів (210 ECTS), щоб одержати диплом бакалавра.

- Учений ступінь магістра (magister-examen) після навчання, що дає не менше 160 балів або 240 ECTS (4 роки денного навчання), включаючи 80 балів з предмета спеціалізації, у тому числі 20 балів за одну дисертацію або по 10 балів за дві дисертації [6].

Методи викладання звичайно визначаються кожним навчальним закладом самостійно, однак, як правило, використовуються лекційні форми для більших груп (до 300 студентів) і семінари в невеликих класах (до 30 осіб). Викладання звичайно ведеться шведською мовою. Однак значна частина літератури, що вивчається, написана англійською. У підготовці соціальних працівників превалює індивідуальна та групова форми роботи в невеликих класах. Головними формами організації навчання є: лекції, семінари, дискусії, ділові та рольові ігри, тренінги, самостійні роботи (доповіді, наукові дослідження). Значна частина академічного часу 20 тижнів проходить у безперервній „польовій підготовці”.

Процес іспитів і звітності в цілому також визначається самостійно навчальними закладами. Іспити майбутні соціальні працівники складають письмово та усно по закінченню кожного з курсів. Звичайно використовується шкала „не складено” – „складено” (G) – „складено з відзнакою” (VG). Якщо

студент не склав іспиту, то він має право перескласти його протягом семестру. Дату повторного іспиту встановлює викладач.

По закінченні навчання студент отримує диплом. У дипломі вказується отриманий ступінь і специфіка вивчених курсів і програм. З 1 липня 1993 року все навчання студентів відбувається у вигляді курсів. Під час навчання з метою отримання вченого ступеня студенти можуть сполучати курси для формування програми навчання або спеціалізації.

Курси соціальної роботи у Швеції орієнтовані на служіння потребам шведського суспільства. Проте не менше підтримують тісний контакт зі школами соціальної роботи в інших країнах. Цьому сприяє входження шведської системи вищої освіти до Болонського процесу. Швеція входить поступово до Болонського процесу та має за мету повністю перейти на оцінювання в загальноєвропейській системі ECTS восени 2007 року. Зараз оцінювання проходить за двома вимірами: шведськими балами та їх еквівалентом у ECTS. 1 шведський бал дорівнює 1,5 європейських кредитів (ECTS) або 0,75 американських кредитів. Отже, бакалавр соціальної роботи отримує протягом 3,5 років 140 шведських балів, що дорівнює 210 ECTS.

Таким чином, підготовці соціальних працівників у вищій системі Швеції відводиться значне місце. Підготовка спеціалістів соціальної роботи та соціального захисту проходить у більшості університетів на високому рівні. Вимоги до абітурієнтів та студентів факультетів соціальної роботи та соціального захисту одні з найвищих серед усіх спеціальностей. Слід більш докладно вивчити систему вищої освіти Швеції та місце підготовки соціальних працівників у ній. Адже врахування й творче застосування досвіду Швеції дозволить оптимізувати вітчизняну соціальну освіту, сприятиме утвердженню українського гуманістичного суспільства – повноправного члена світової демократичної спільноти.

## Література

1. **Regeringens** proposition 1975:9, Stockholm: Ministry of Education.



2. **Swedish** Higher Education Ordinance 1993. SFS No. 1993: 100. Reprint: SFS 1998:1003. Stockholm: Ministry of Education.

3. **Swedish** Higher Education Act, 1992. SFS No. 1992:1434, Stockholm: Ministry of Education.

4. **Ulla Holm and Mia Liinason**. Disciplinary Barriers between the Social Sciences and Humanities. National Report on Sweden. – Goeteborg: Goeteborg University Press, 2005. – P. 52.

5. **Östros Thomas**. Högskolans ledning – en skrift till ordförande och ledamöter i univristets- och högskolestyrelser – Stockholm: Stockholm University Press, 2004. – P. 68.

6. [www.si.se](http://www.si.se)

A.Ye. Kulikova

The Place of Education of Social Workers in the System of Swedish Higher Education

In this article Swedish experience in organization of the system of Higher Education is analyzed. The place of education of future social workers in this system is revealed.

*Key words:* social worker, system of higher education, content, forms, structure of education.

Відомості про автора

**Кулікова Анастасія Євгенівна** – аспірант кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. Працює над дисертаційним дослідженням „Підготовка соціальних працівників до роботи з дітьми та молоддю у вищих навчальних закладах Швеції”.